

Drewniane cerkwie ziemi bielskiej

Sławomir Niedźwiecki

Cerkiew pw. św. Mikołaja Archaniola w Orli

*Церковь Св. Архангела Михаила в.с. Орля
Orthodox Church dedicated to St. Michael the Archangel in Orla*

Drewniane cerkwie ziemi bielskiej

Sławomir Niedźwiecki

Ziemia bielska słynie ze specyficznego krajobrazu kulturowego, drewnianej architektury wsi oraz zabytkowych drewnianych cerkwi. Na obszarze ziemi bielskiej pierwsze informacje o cerkwiach prawosławnych odnoszą się do Bielska Podlaskiego i są datowane na wiek XIII. Są to czasy, gdy tereny ziemi bielskiej znajdowały się w jurysdykcji książąt ruskich. Na ten okres przypada intensywna chrystianizacja tych terenów.

Większość cerkwi przedstawionych w niniejszym opracowaniu powstało w XVII i XVIII wieku. Były to m.in. cerkwie w Bielsku Podlaskim, Orli, Brańsku, Pasynkach, Rajsku, Podbielach, Szczytach, Konorydach, Parcewie, Pawłach i Ploskach.

Zarówno wewnętrzne i jak i zewnętrzne elementy cerkwi odznaczają się swoistą symboliką. Charakterystycznym elementem dla religii prawosławnej jest sześcioramienny krzyż. W dolnej jego części występuje poprzeczka, nawiązująca do ukrzyżowania Chrystusa. Występujące na krótszej poprzeczce litery INCI oznaczają Jezus Nazarejczyk Król Żydowski.

Symbolikę stanowią również kopuły cerkwi. Jedna kopuła pośrodku cerkwi symbolizuje Boga. Trzy symbolizują Św. Trójcę. Pięć - Jezusa Chrystusa i czterech ewangelistów.

Nieprzypadkowy jest kolor jakim malowane są drewniane cerkwie. Na ziemi bielskiej najczęściej natrafić można na świątynie pomalowane na kolor niebieski, błękitny i odcienie brązowego. Często spotykamy kolor ochry, rzadziej zielony lub mieszankę tych kolorów.

Niebieskie lub błękitne świątynie symbolizują Matkę Boską lub Michała Archanioła. Kolor błękitny symbolizuje ponadto nadzieję i tajemnicę bytu. Świątynia w kolorze ochry odnosi się do Boga Ojca. Jest symbolem wieczności. Cerkwie pomalowane w różnych odcieniach brązu poświęcone są męczennikom. Zieleń świątyni symbolizuje Ducha Świętego i jego siły witalne.

Najstarszym typem świątyni zachowanych na Ziemi Bielskiej są cerkwie o jedno i dwuprzestrzennej bryle (cerkiew cmentarna w Strykach). Inną grupę tworzą cerkwie o układzie poligonalnym - ośmiobocznym (Szczyty-Dzięciołowo, Orla), przechodzącym w układ centralny (Parcewo). Większość cerkwi prawosławnych, wybudowanych po roku 1800 na ziemi bielskiej wzniesiono stylu bizantyjsko-ruskim. Charakterystycznym elementem tego stylu jest plan prostokąta, kwadratu lub krzyża.

Od lewej cerkiew p. w. św. Michała (Michajłowska), drewniana, z 1789r. - wieża dzwonnica z 1912 -1913r. Z prawej barokowa cerkiew Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bielsku Podlaskim z drewna, o bryle kościoła łacińskiego, z wysokim dachem. Do roku 1289 była kościołem grobowym. Później jako cerkiew prawosławną, przeniesiono w 1562 za zezwoleniem króla Aleksandra na stare miasto. Odnowiła ją w drugiej połowie XV w. księżniczka Wassa, krewna króla Aleksandra Jagiełńczyka. Przy cerkwi znajduje się zabytkowa dzwonnica.

Cerkiew pw. Świętej Trójcy w Bielsku Podlaskim

Cerkiew Prawosławna p.w. ś.w. Piotra i Pawła w Rajsku na początku lat 70 – tych XXw została przewieziona wraz z ikonostasem z powiatu tomaszowskiego (woj. lubelskie) i usadowiona na miejscu zburzonej w 1942 r cerkwi podczas pacyfikacji wsi Rajsk. Jest to cerkiew drewniana zbudowana na planie krzyża greckiego i reprezentuje architektoniczny typ cerkwi budowanych na Chełmszczyźnie w XIXw.

Cerkiew Prawosławna p.w. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Pasynkach wybudowana w 1890r. jest charakterystycznym przykładem prawosławnego budownictwa sakralnego na planie krzyża greckiego z wieżą kruchtą z przełomu XIX i XXw.

Cerkiew Prawosławna p.w. Apostoła Jana w Augustowie koło Bielska Podlaskiego, wybudowana w latach 70-tych XIX w, rozbudowana w I-szej poł. XXw.

Cerkiew Prawosławna p.w. Przemienienia Pańskiego w Ploskach

Cerkiew Prawosławna p.w. Przemienienia Pańskiego w Ploskach. Początki budowy świątyni sięgają końca XVIII w, w następnych latach kilkakrotnie przebudowywana, ostateczną formę przyjęła po rozbudowie w latach 1941 – 1945. Cerkiew ta należy do nielicznie występującego w naszym regionie typu drewnianych cerkwi budowanych na planie prostokąta.

Cerkiew cmentarna p.w. Wprowadzenia NMP w Hryniewiczach Dużych

Kaplica cmentarna w Strykach z 1812r.

Cerkiew cmentarna p.w. Św. Dymitra Sołuńskiego w Parcewie

Cerkiew cmentarna p.w. Św. Dymitra Sołuńskiego w Parcewie

Cerkiew Prawosławna p.w. św. Proroka Eliasza w Podbielu wybudowana w 1876r. i rozbudowana w 1912 r jest przykładem drewnianego budownictwa sakralnego o wyraźnych wpływach architektury rosyjskiej.

Piatienka – Knorydy – miejsce kultowe

Drewniany, butwiejący krzyż. Jeden z licznych przykładów drewnianych krzyży na ziemi bielskiej, upamiętniających tragiczne wydarzenia, wznoszonych w intencji ochrony przed klęskami żywiołowymi, zarazami, pomorami czy wyznaczającymi granice pól.

Krzyż na skraju wsi Pasyunki

Cerkwiew cmentarna p.w. św. Cyryla i Metodego z ok. 1870r. z częściowo zachowaną polichromią w Orli

W cerkwi pw. św. Michała Archanioła w Orli

Cerkiew pw. św. Michała Archanioła z 1797r. w Orli

Ikonostas cerkwi pw. św. Michała Archanioła w Orli

Cerkiew p.w. Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z 1785r. fundacji Jana Węgierskiego w Szczytach Dzieciolowie. Obok dzwonnica z 1840 r., w pobliżu kamienna figura św. Jana Nepomucena z 1758r., pierwotnie przeznaczona dla otoczenia pałacu Branickich w Białymstoku. Wewnątrz cerkwi obrazy autorstwa malarza nadwornego Jana Klemensa Branickiego Jana Mirysa.

Cerkiew p.w. Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z 1785 r. w Szczytach
Dzięciolowie i figura św. Jana Nepomucena

Cerkiew p.w. Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z 1785r. w Szczytach
Dzięciolowie. Na bramie widnieje napis w języku rosyjskim:
„Zatrzymajcie się i poznajcie Boga”

Cerkiew p.w. Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z 1785r.

Widok wiosenny cerkwi p.w. Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z dzwonnica
Napis na bramie zamalowany

Fot. Sławomir Niedźwiecki